

Demogeografska ocjena južnih prigradskih naselja zagrebačke aglomeracije

Borna Fürst Bjeliš*

U ovom je radu prikazan sintetički model vrednovanja dinamičko-strukturnih populacijskih prilika naselja, njegove mogućnosti primjene i prilagodbe specifičnostima pojedinih prostornih kompleksa. Njegova primjena razrađuje se na primjeru južnih prigradskih naselja zagrebačke aglomeracije.

Ključne riječi: model, demogeografska ocjena, prigradska naselja, (zagrebačka) aglomeracija, Novi Zagreb, Turopolje.

Demogeographic evaluation of southern suburban settlements in the Zagreb agglomeration

This paper presents a synthetic model for evaluating the dynamic-structural population conditions of the settlements, the possibility for its application and adjustment to the specificity of certain spatial complexes. The application of the model is worked out on an example of southern suburban settlements in the Zagreb agglomeration.

Key words: model, demogeographic evaluation, suburban settlement, (Zagreb) agglomeration, New Zagreb, Turopolje.

UVOD

Demogeografska ocjena naselja (M. Friganović, 1983/84) sintetički je model koji objedinjuje sedam odabranih pojedinačnih pokazatelja kretanja stanovništva i odgovarajućih aspekata strukture stanovništva čiji je cilj vrednovanje općih populacijskih, odnosno demogeografskih prilika naselja.

Vrijednosti (apsolutne, odnosno relativne) odabranih pokazatelja kretanja i strukture stanovništva raščlanjuju se u pet razreda i boduju na specifičan način (od 1 do 5). Njihov ukupni zbroj za svako pojedino naselje ulazi u jednu od sedam vrijednosnih kategorija s odgovarajućom ocjenom stanja (tab. 1).

Izbor pokazatelja i njihovo vrednovanje u prezentiranom modelu pokazuje da je njegova primjena najprimjerenija upravo u istraživanju manjih populacija u procesu značajne društveno-gospodarske preobrazbe. Konkretno se to odnosi na veličinu naselja, udjel autohtonog stanovništva, udjel poljoprivrednog stanovništva, udjel aktivnog stanovništva u nepoljoprivrednim djelatnostima, te udjel dnevnih migranata. Njihovo je vrednovanje, na-

* Mr. znan. asistent, Geografski odjel, Prirodoslovno-matematički fakultet, 41000 Zagreb, Marulićev trg 19.

Tablica 1. Model demogeografskog vrednovanja naselja

1.1. Izbor pokazatelja i način bodovanja

Pokazatelj	BODOVI							
	1	2	3	4	5			
1. Velicina naselja (1981)	< 50	51-100	101-200	201-500	> 500			
2. Indeks promjene (1981/71)	< 90	90-95	95-100	100-105	> 105			
3. Udjel autohtonog st. u ukup. st. (% ₁₉₇₁)	> 80	70-80	50-70	30-50	< 30			
4. Dobna struktura (% ₁₉₈₁)	mlado < 30	staro > 15	mlado < 35	staro > 12	mlado < 35	staro > 8	mlado > 35	staro < 8
5. Udjel poljopr. st. u ukup. st. (% ₁₉₈₁)	> 50	30-50	20-30	10-20	< 10			
6. Udjel akt. st. u nepoljopr. djel. (% ₁₉₈₁)	< 10	10-25	25-50	50-75	> 75			
7. Udjel dnevnih migranata u ukup. akt. st. (% ₁₉₈₁)	< 10	10-20	20-30	30-50	> 50			

1.2. Kategorizacija i demogeografska ocjena

Ukupan broj bodova	Dinamičko-strukturna kategorija naselja	Ocjena
1. 31 - 35	I	Veoma povoljno
2. 26 - 30	II	Povoljno
3. 21 - 25	III	Zadovoljavajuće
4. 16 - 20	IV	Nezadovoljavajuće
5. 11 - 15	V	Nepovoljno
6. 6 - 10	VI	Veoma nepovoljno
7. < 6	VII	Potpuno nepopravljivo

ime, postavljeno na taj način da najpovoljniju ocjenu stanja imaju naselja u kojima je najveći dio (više od 75%) aktivnog stanovništva zaposlen izvan poljoprivrede, a više od polovine sudjeluje u dnevnoj migraciji, odnosno u kojima je tek vrlo mali dio stanovništva autohtono (manje od 30%) poljoprivredno (manje od 10%) stanovništvo.

Ovisno o specifičnostima i karakteru prostora istraživanja moguće je vrednovanje pojedinih pokazatelja provesti na drugačiji način, a eventualno i prilagoditi sam izbor pokazatelja. Dnevna migracija stanovništva npr. prigradskih naselja u okviru urbanih regija vrednuje se kao pozitivan razvojni proces. Međutim, ona može imati i negativno obilježje kao izraz nedostatne ponude radnih mjesta u lokalnim centrima ako je položaj naselja prostora istraživanja drugačiji. U tom će se slučaju bodovanje vrijednosnih kategorija obrnuti. Ako se, pak, radi o jednom izrazito agrarnom prostoru moderne i produktivne poljoprivrede, svakako će se i udjel poljoprivrednog stanovništva drugačije bodovati.

Tako postavljen model opravdava u potpunosti njegovu primjenu u pokušaju ocjene populacijskih prilika južnih prigradskih naselja zagrebačke aglomeracije. Njegova, pak mogućnost prilagodbe omogućuje širu primjenu ako uzmemo u obzir specifičnosti svakoga pojedinog prostornog kompleksa.

U ovom su radu, pored analize odabranih pokazatelja i njihova vrednovanja prema prikazanom modelu, data i određena dodatna objašnjenja ako se smatralo da ona bitnije pridonose boljem razumijevanju.

ANALIZA

Prostor istraživanja je, prema kriterijima uvjetno-homogene regionalizacije (V. Rogić, 1979/80, 1983), definiran kao zagrebački prigradski pojas, izdvojen na V. stupnju regionalne diferencijacije (223-12), odnosno kao integralni dio zagrebačke aglomeracije (IV. stupanj; 223-1) u strukturi zagrebačke urbane regije (III. stupanj; 223). Teritorijalni okvir čini administrativna međa Ureda gradske uprave (općine) Novi Zagreb. Provedena analiza obuhvaća sva samostalna naselja u teritorijalnim okvirima Novog Zagreba, izuzevši, međutim, prostor u statistici definiran kao »Zagreb-dio« (11 mjesnih zajednica), odnosno područje planske masovne izgradnje i neposredna rubna naselja¹.

Južni zagrebački prigradski pojas dio je tradicionalnog agrarnog prostora Turopolja. Tip i struktura geografskog pejzaža, formirani još u srednjem vijeku, po svojim temeljnim osobinama zadržavaju se sve do najnovijeg historijsko-geografskog perioda u drugoj polovini 20. st. Izvanredno brz i dinamičan razvoj Zagreba od početka 20. st., a osobito u poslijeratnom

¹ (Remetinec, Otočec Zaprudski, Klara, Buzin, Hrelići, Jakuševac) jer su dijelovi njihovih teritorija vremenom uključivani u statistički dio grada, a provedbom tih promjena došlo je do nepoklapanja teritorijalnog obuhvata i odgovarajuće populacijske mase. Isti je slučaj s nekoliko naselja (Glogovec Zaprudski, Otok Zaprudski) koja u statistici još uvijek egzistiraju kao samostalna naselja istodobno, na istom teritoriju spomenutih mjesnih zajednica novih stambenih naselja. Provedena analiza tipova općeg kretanja stanovništva tih naselja pokazala je da ona pripadaju krajnjim tipovima egzodusnih naselja (E3 i E4), odnosno tipovima naselja s trendom izrazite depopulacije do izumiranja što, prostorno, naravno niti u kojem slučaju ne odgovara stvarnoj situaciji. Naselja su jedino, eventualno, izumrla samo imenom.

razdoblju, neposredno je uvjetovao korjenitu, kvalitativnu preobrazbu, stoljećima prevladavajućeg tipa geografskog pejzaža i raspad tradicijskog i autarkičnog načina života u prostoru njegove agrarne okolice. U ranoj fazi poslijeratnog razdoblja (do 70-ih godina) ističe se nagli i snažni razvoj u, gradu najbližoj, zoni naselja, u prvom redu uvjetovan imigracijom najvitalnijeg dijela stanovništva agrarne okolice. Nasuprot tome, udaljenija i prometno izoliranija naselja (osobito Vukomeričkih gorica) doživljavaju populacijsko pražnjenje, odnosno snažan ruralni egzodus sa svim izravnim i dugoročnijim posrednim posljedicama. Navedena polarizacija prostora u suvremenom se razdoblju gubi jer cjelina transformacijskih periurbanih procesa sve više poprima difuzni karakter, osobito razvojem prometne infrastrukture i dnevne migracije. Današnja populacijska slika južnoga zagrebačkog prigradskog pojasa odraz je, ovdje ukratko, naznačenih procesa².

DINAMIČKE OSOBINE

Popisom ustanovljeno kretanje broja stanovnika južnih prigradskih naselja zagrebačke aglomeracije u periodu od 1971. do 1981. godine u cjelini je pozitivno (tab. 2, sl. 1). Broj stanovnika povećan je za 12,15%. Nije izražena unutrašnja polarizacija prostora različite međupopisne dinamike u vrijednosti, odnosno predznaku, karakterističnoj za poslijeratni period do 1971. god. Nekoliko izdvojenih naselja Vukomeričkih gorica i središnje položених »terasnih« naselja imaju stagnantne osobine kretanja stanovništva, čije se vrijednosti u indeksnim pokazateljima kreću od 95,1 do 105,0 (Havidić Selo, D. Trpuci, Demerje, Grančari, Goli Breg); odnosno zadržavaju proces depopulacije (Starjak, G. Trpuci, Desprim). To je odraz naglašenog ruralnog egzodusa u prethodnom razdoblju i svih njegovih negativnih posljedica.

Nasuprot pozitivnom, popisu ustanovljenom kretanju stanovništva, prirodno je kretanje negativno (tab. 2, sl. 2). U periodu od 1971. do 1981. god. bilježi se lagani prirodni pad od 0,53%. Grupacija naselja u najužoj zoni uz rub grada ima naglašeniju pozitivnu prirodnu dinamiku koja se kreće u granicama vrijednosti oko 5% (Blato, Botinec, Hrv. Leskovac, Lučko, M. Mlaka, Odra, Hrašće Turopoljsko). Najveći prirodni pad (više od -6%) imaju vukomerička naselja (Havidić Selo, Lipnica, G. Trpuci i Starjak). Navedene grupacije naselja različite prirodne dinamike ne pružaju osnovicu za izdvajanje kvalitativno različitih zona već omogućuju pregled posljedica različitog naslijeđa u prirodi procesa iz prethodnog razdoblja, koje se u uvjetima sve naglašenijeg difuznog razvoja sve više gubi.

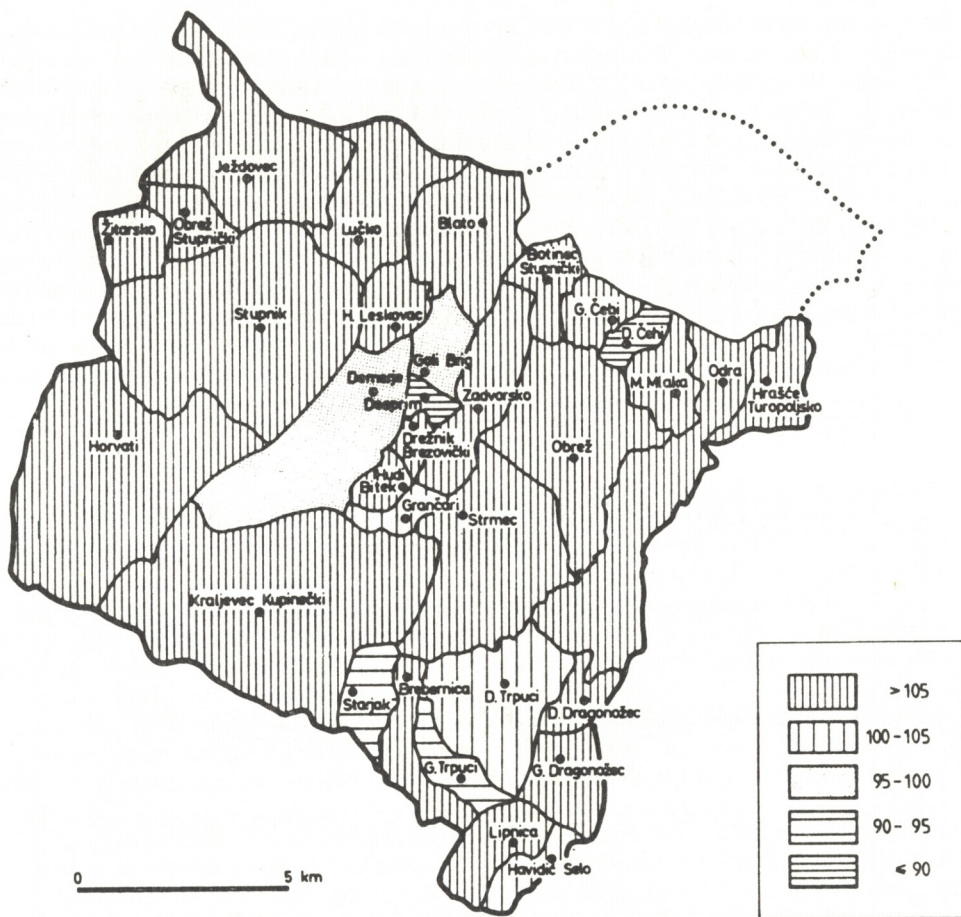
Iz osobina popisom ustanovljenog kretanja stanovništva i prirodnog kretanja daje se zaključiti da prostor južnih prigradskih naselja zagrebačke aglomeracije ima pozitivan selidbeni saldo, odnosno porast broja stanovnika imigracijom od 12,68%. Prema tipizaciji općeg kretanja stanovništva M. Friganovića (1987), prostor, u cjelini, pripada imigracijskom tipu »I2« sa ovim obilježjima: ima pozitivnu migracijsku bilancu kao rezultat negativnoga prirodnog kretanja; popisom ustanovljenog kretanja pozitivnog; stope

2 O tome detaljnije: Borna Fürst, 1990: Proces transformacije sjeverozapadnog dijela agrarnog Turopolja u prigradski urbanizirani prostor, magistarski rad na Postdiplomskom studiju prirodnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu – znanstveno područje geografija.

Tablica 2. Tipovi općeg kretanja stanovništva (1971–1981)

N a s e l j a	Prirodni prirašaj aps.	%	Popisna razlika aps.	%	Migracijska bilanca aps.	%	Tip	Trend
Blato	28	2,11	196	17,26	172	15,15	I 1	Ekspanzija imigracijom
Botinec Stupnički	32	0,64	461	9,28	429	8,64	I 1	Ekspanzija imigracijom
Brebernica	- 2	- 2,41	5	6,02	7	8,43	I 2	Regeneracija imigracijom
Demerje	- 26	- 4,29	- 9	- 1,48	17	2,80	I 4	Vrlo slaba reg. imigrac.
Desprim	- 8	- 3,25	- 26	- 10,56	- 18	- 7,32	E 4	Izumiranje
Donji Čehi	- 17	- 5,50	- 63	- 20,39	- 46	- 14,89	E 4	Izumiranje
Donji Dragonožec	- 5	- 1,24	25	6,23	30	7,48	I 2	Regeneracija imigracijom
Donji Trpuci	- 11	- 4,04	10	3,67	21	7,72	I 3	Slaba reg. imigracijom
Drežnik Brezov.	- 21	- 11,35	78	42,16	99	53,51	I 2	Regeneracija imigracijom
Goli Breg	- 15	- 4,61	- 8	- 2,46	7	2,15	I 4	Vrlo slaba reg. imigrac.
Gornji Čehi	- 25	- 6,44	110	28,35	135	34,79	I 2	Regeneracija imigracijom
Gornji Dragonožec	- 3	- 2,32	8	6,20	11	8,52	I 2	Regeneracija imigracijom
Gornji Trpuci	- 18	- 10,05	- 17	- 9,49	1	0,56	I 4	Vrlo slaba reg. imigrac.
Grancari	8	4,93	1	0,62	- 7	- 4,32	E 1	Emigracija
Havidić Selo	- 3	- 6,12	1	2,04	4	8,16	I 3	Slaba reg. imigracijom
Horvati	14	1,09	95	7,46	81	6,36	I 1	Ekspanzija imigracijom
Hrašće Turpolji	9	0,94	81	8,52	72	7,57	I 1	Ekspanzija imigracijom
Hrv. Leskovac	61	5,31	496	43,24	435	37,92	I 1	Ekspanzija imigracijom
Hudi Bitek	- 6	- 3,46	60	34,68	66	38,15	I 2	Regeneracija imigracijom
Ježdovec	- 13	- 2,18	82	13,75	95	15,93	I 2	Regeneracija imigracijom
Kraljevec Kupin.	- 24	- 2,29	89	8,50	113	10,79	I 2	Regeneracija imigracijom
Lipnica	- 12	- 6,28	17	8,90	29	15,18	I 2	Regeneracija imigracijom
Lučko	44	3,33	252	19,09	208	15,75	I 1	Ekspanzija imigracijom
Mala Mlaka	7	1,21	46	7,95	39	6,74	I 1	Ekspanzija imigracijom
Obrež	- 14	- 1,15	91	7,51	105	8,67	I 2	Regeneracija imigracijom
Obrež Stupnički	- 9	- 6,00	22	14,66	31	20,66	I 2	Regeneracija imigracijom
Odra	18	1,93	126	13,50	108	11,57	I 1	Ekspanzija imigracijom
Starjak	- 9	- 6,98	- 12	- 9,30	- 3	- 2,32	E 4	Izumiranje
Stimec	- 8	- 1,58	81	16,01	89	17,58	I 2	Regeneracija imigracijom
Stupnik	- 70	- 3,82	87	4,75	157	8,57	I 2	Regeneracija imigracijom
Zadvorsko	- 11	- 1,20	340	37,12	351	38,32	I 2	Regeneracija imigracijom
Žitarsko	- 8	- 4,37	16	8,74	24	13,11	I 2	Regeneracija imigracijom
Ukupno	- 121	- 0,53	2741	12,15	2862	12,68	I 2	Regeneracija imigracijom

Izvor: Korenić, M. (1979); Stanovništvo (1982), RZS; Dokumentacija 533 (1987), RZS;
Prirodno kretanje stanovništva, RZS.

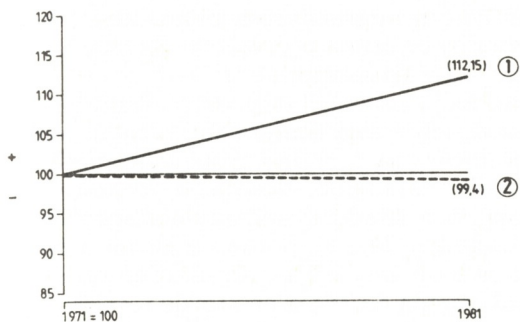

Sl. 1. Popisna promjena broja stanovnika 1971–1981. (Indeks 1971.=100)

Fig. 1. Census changes of population 1971–1981. (Index 1971=100)

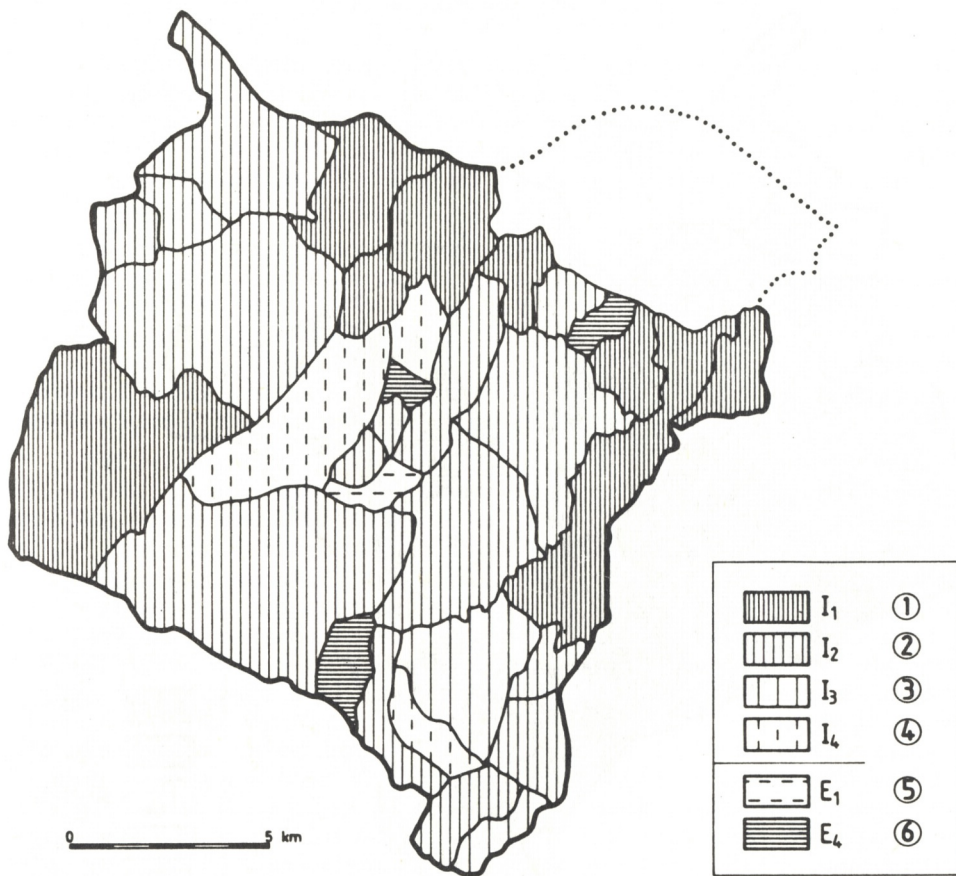
popisom ustanovljenog povećanja veće od stope prirodnog smanjenja. Navedenom tipu općeg kretanja stanovništva pridružuje se oznaka trenda: regeneracija imigracijom. Gotovo sva naselja imaju pozitivnu migracijsku bilancu i kreću se u granicama lepeze od sva četiri ustanovljena imigracijska tipa: od tipa »I1« s trendom ekspanzije imigracijom do tipa »I4« s trendom vrlo slabe regeneracije imigracijom.

Naselja tipa »I1« s trendom ekspanzije imigracijom (sl. 3) grupirana su u najužem rubnom dijelu prema užem gradskom teritoriju, odnosno uzduž najfrekventnijih prometnih koridora (Botinec, Blato, Lučko, Hrv. Leskovac, Horvati, M. Mlaka, Odra, Hrašće Turopoljsko), dok su u međuprostoru naselja različite gradacije od tipa »I2« do tipa »I4«. Svega četiri naselja pripa-

Sl. 2. Opće kretanje stanovništva 1971–1981. (Indeks 1971.=100); 1. Promjena broja stanovnika; 2. Prirodno kretanje stanovništva;

Fig. 2 Trend of population change 1971–1981. (1971=100); 1. Census change of population; 2. Natural growth of population

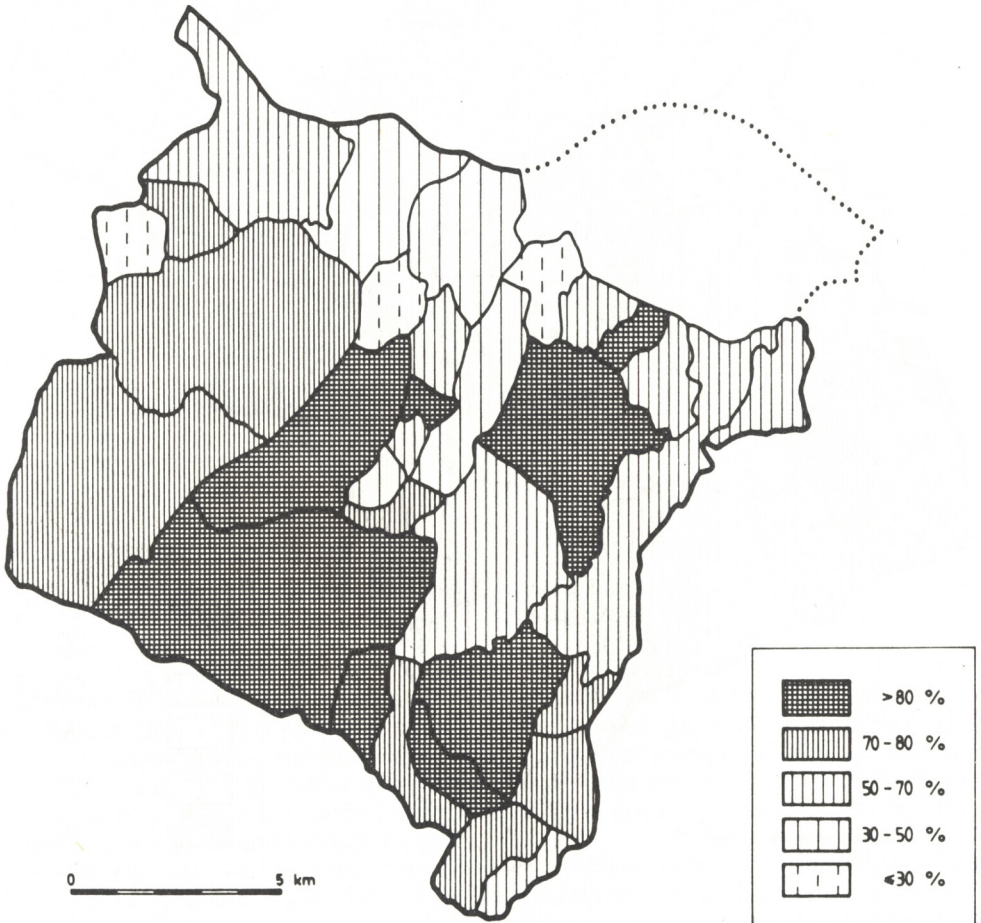
Sl. 3. Tipovi općeg kretanja stanovništva 1971–1981. Imigracijski tipovi: 1–4; Emigracijski tipovi: 5–6

Fig. 3 Types of general population trends 1971–1981 Immigration types: 1–4; Emigration types: 5–6

daju egzodusnom tipu naselja s negativnom migracijskom bilancom različitog intenziteta. Nisu grupirana već su dispergirana u prostoru. Utvrđena su dva egzodusna tipa »E1« (emigracija) i »E4« (izumiranje).

Udjel autohtonog stanovništva upućuje na veličinu prostorne mobilnosti stanovništva, odnosno na veličinu doseljavanja (imigracije). Prema statističkoj dokumentaciji (br. 508, RZS, 1987), na teritoriji općine Remetinec (Novi Zagreb) u razdoblju od 1961. do 1981. god. doseljena je polovina (49,9%) sveukupno doseljenog stanovništva. Među doseljenicima apsolutno prevladavaju oni iz drugih općina Hrvatske (74,6%), potom iz Bosne i Hercegovine (10,6%) te iz drugog mjesta iste općine (6,7%). Na ukupno doseljeno stanovništvo do dobi od 40 godina otpada 63,7%, a na starije tek 8% stanovništva.

Vrijednosti udjela autohtonog stanovništva i njihov prostorni raspored potvrđuju prethodne konstatacije (tab. 4, sl. 4). Naselja s najmanjim udje-

Sl. 4. Udjel autohtonog stanovništva (1971.)

Fig. 4. Share of autochthonous inhabitants (1971)

lom autohtonog stanovništva (ispod 50%) nalaze se duž sjeverozapadnog, odnosno sjeveroistočnog pravca uz rub užeg gradskog teritorija. Među njima je moguće izdvojiti naselja s udjelom autohtonog stanovništva manjim od 30% (Botinec, Hrv. Leskovac i Žitarsko), tj. ona koja upravo u nasuvremenijem razdoblju doživljavaju ekspanziju imigracijom, u odnosu na Blato i Lučko u kojima je taj proces započeo prije (u razdoblju 1961 – 1971). Naselja u kojima se zadržao relativno visok stupanj autohtonosti razumljivo su u središnjem, odnosno vukomeričkom dijelu prostora.

STRUKTURNE OSOBINE

Stanovništvo južnih prigradskih naselja zagrebačke aglomeracije, prema tipologiji dobne strukture, po M. Friganoviću³, u kategoriji je demografski starog stanovništva. Pokazuje to udjel pojedinih dobnih skupina: na stanovništvo do dobi od 19 godina otpada 27,26% ukupnog stanovništva; na zrelo stanovništvo (20–59) 59,31% i na staro stanovništvo (više od 60) 13,43% stanovništva.

Ustanovljeni su svi tipovi dobnog sastava izuzev tipa I. koji karakterizira demografska mladost stanovništva (tab. 4, sl. 5). Najveći dio naselja ipak ima demografski staro stanovništvo, odnosno pripada tipu IV. i V. s osobinama demografski starog stanovništva i stanovništva u dubokoj demografskoj starosti. Tek pet naselja mlađe imigracije ima stanovništvo u procesu starenja (Žitarsko, Lučko, Hrv. Leskovac, Botinec, Zadvorsko) i jedno vukomeričko naselje ima stanovništvo na pragu starenja.

Udjel poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu, prema popisu stanovništva 1981. godine, gotovo je u svim naseljima južnoga zagrebačkog prigradskog pojasa manji od 50% (tab. 3, sl. 6). Jedino u tri naselja u Vukomeričkim goricama (Brebernica, Gor. Trpuci, Havičić Selo) udjel iznosi više od 50% poljoprivrednog stanovništva. Nekoliko naselja uz rubni dio užeg gradskog teritorija gotovo da i nema poljoprivrednog stanovništva (Botinec, Hrv. Leskovac, Žitarsko). Jedan od važnijih uzroka svakako je lociranje industrijske zone u Lučkom i Hrv. Leskovcu. Usporedba s udjelom poljoprivrednog stanovništva 1971. godine (tab. 3) upućuje na izvanredno snažan proces deagrarizacije. Naime, 1971. god. od ukupno 32 naselja 16 je imalo više od 50% poljoprivrednog stanovništva, a čak 10 iznad 70%. Prostorni raspored naselja s više od 50%, odnosno 70% poljoprivrednog stanovništva 1971. god. upućuje na još uvijek znatnu polarizaciju prostora, na vukomerički izrazito poljoprivredni dio u odnosu na uži prigradski pojas, koja se 1981. god. gubi. Najveće smanjenje udjela poljoprivrednog stanovništva upravo je u onim naseljima koja su već i 1971. god. imala vrlo mali udjel po-

³ Tipizacija dobne strukture u ovome je radu provedena prema modelu M. Friganovića (1987), iako se sam postupak vrednovanja dobnog sastava poslije doradivao i prilagođivao konkretnim zahtjevima odgovarajućih prostora istraživanja (S. Šterc, 1986, M. Klemenčić, 1990).

ljoprivrednog stanovništva: u Lučkom smanjenje iznosi 71% (sa 10% na 2,9%); u Žitarskom 73% (sa 13% na 3,5%); u Gor. Čehima 68% (sa 37% na 11,8%).

Kvalitativno gledajući najveću su transformaciju doživjela naselja koja su 1971. god. imala izvanredno visok udjel poljoprivrednog stanovništva, od 78% do 88%, a u desetogodišnjem međupopisnom razdoblju do 1981. god. on je smanjen znatno ispod 50% (od 34,3% do 43,0%). Očito je da stanovni-

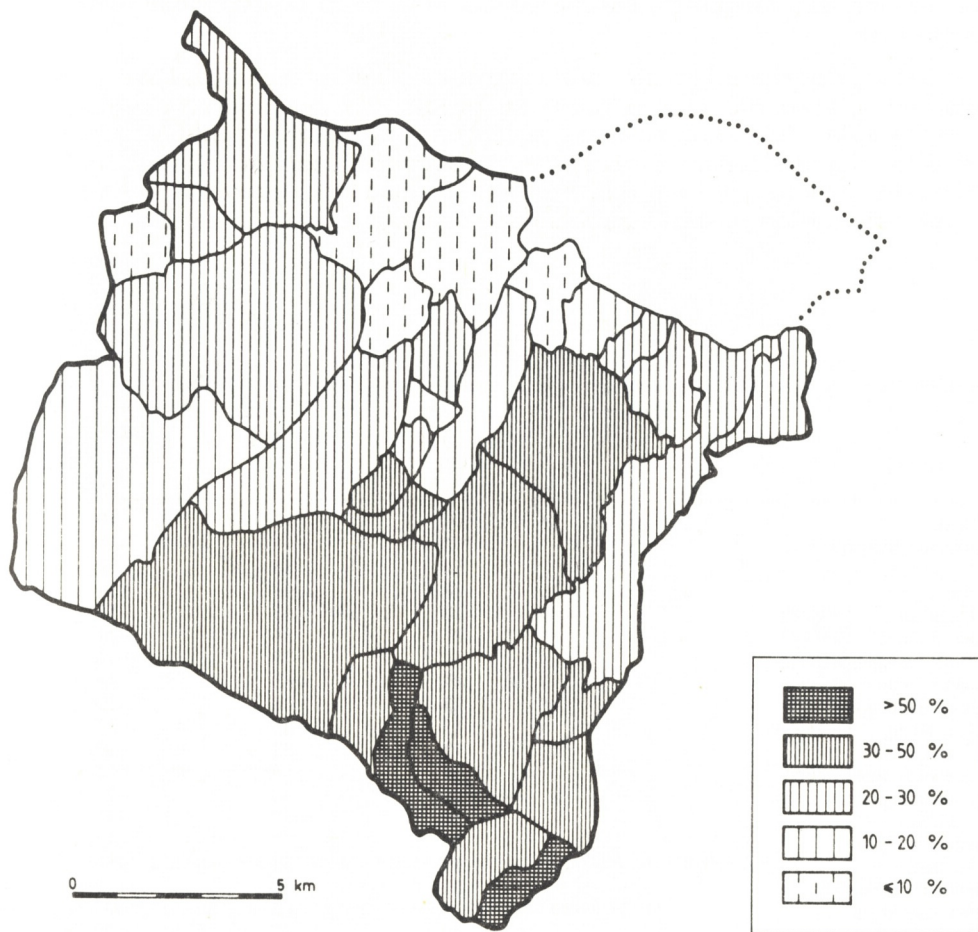

Sl. 5. Tipovi dobne strukture (1981.)

1. na pragu starenja; 2. proces starenja; 3. demografska starost; 4. duboka demografska starost.

Fig. 5. Types of age structure (1981) 1 at the margin of ageing; 2 process of ageing; 3 demographic old age; 4 demographic green old age

štvo tih naselja (Gor. i Donji Dragonožec, Lipnica), uključivanjem u dnevni prigradski prometni sustav i dnevnu migraciju, doživljava snažno društve-

Sl. 6. Udjel poljoprivrednog stanovništva (1981.)

Fig. 6. Share of agricultural population (1981)

no-gospodarsko prestrukturiranje. U svim je naseljima intenzitet smanjenja udjela poljoprivrednog stanovništva vrlo visok, a u polovici njih on iznosi više od 50%.

Odmakle procese društveno-gospodarskog prestrukturiranja stanovništva potvrđuje i pregled udjela aktivnog stanovništva zaposlenog u nepoljoprivrednim djelatnostima (tab. 4, sl. 7). Naime, u 75% naselja više od polovice aktivnog stanovništva radi u nepoljoprivrednim djelatnostima. Izuzetak

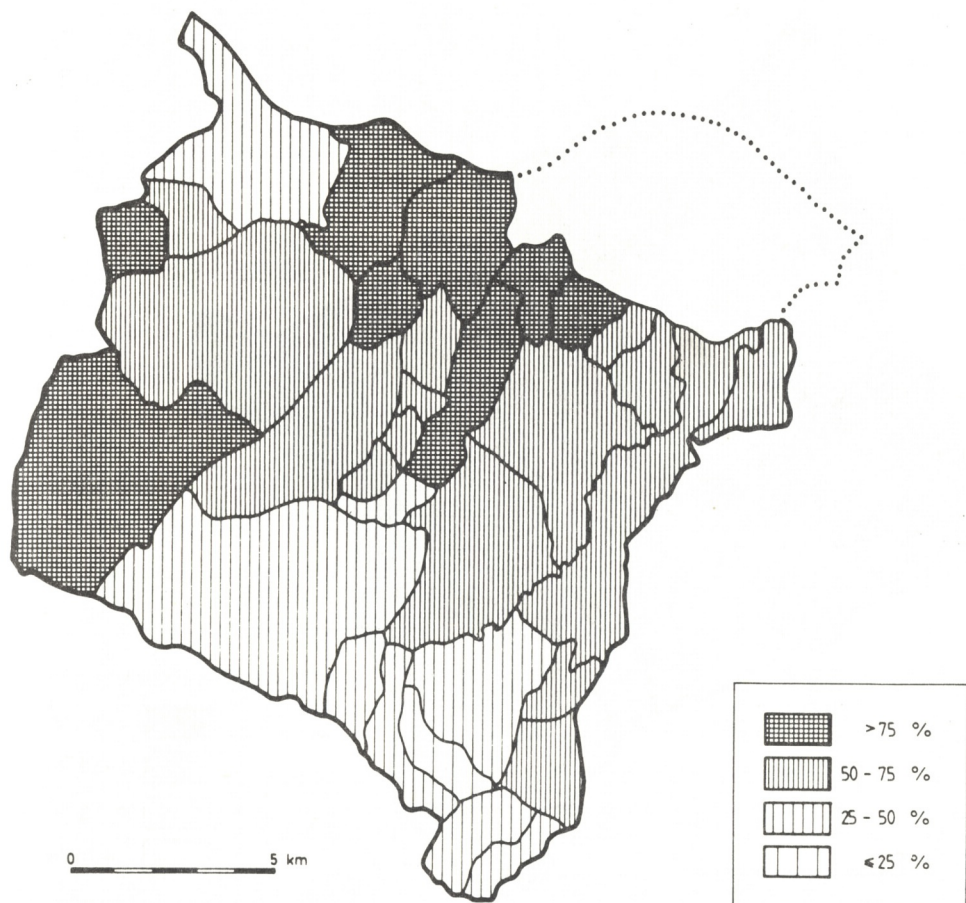
čini nekoliko naselja u Vukomeričkim goricama koja su se, zbog dugotrajnije slabije prometne dostupnosti, agrarnog tradicionalizma te naglašenoga ruralnog egzodusa u ranom poslijeratnom periodu i negativnih posljedica na demografsku strukturu, kasnije počela uključivati u suvremene društvene procese.

Razvoj dnevne migracije radne snage u urbanim regijama, kako je već naznačeno, vrednuje se kao pozitivan proces. Dnevna migracija ublažava polarizacijske efekte koji nastaju koncentracijom različitih funkcija u gradu, odnosno depopulacijom u ruralnim područjima. Zone intenzivne dnevne migracije doživljavaju i najjaču društveno-gospodarsku preobrazbu. Prostor južnih prigradskih naselja zagrebačke aglomeracije ima veoma dobro razvi-

Tablica 3. Promjena udjela poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu (1971–1981)

N a s e l j a	Udjel % 1981.	Udjel % 1971.	Veličina promjene (%)
Blato	10	18	-40
Botinec Stupnički	2	4	-50
Brebernica	58	88	-34
Demerje	28	43	-34
Desprim	20	45	-55
Donji Čehi	27	34	-21
Donji Dragonožec	34	78	-56
Donji Trpuci	44	85	-48
Drežnik Brezov.	27	38	-29
Goli Breg	23	35	-33
Gornji Čehi	12	37	-68
Gornji Dragonožec	37	88	-58
Gornji Trpuci	70	90	-21
Grančari	50	87	-43
Havidić Selo	54	78	-31
Horvati	12	32	-64
Hrašće Turopolj.	21	50	-57
Hrv. Leskovac	2	3	-27
Hudi Bitek	34	67	-50
Ježdovec	21	38	-43
Kraljevec Kupin.	47	74	-36
Lipnica	43	87	-50
Lučko	3	10	-71
Mala Mlaka	21	53	-60
Obrež	33	62	-47
Obrež Stupnički	28	49	-43
Odra	22	51	-57
Starjak	48	85	-44
Strmec	40	65	-39
Stupnik	26	44	-40
Zadvorsko	15	36	-59
Žitarsko	4	13	-73

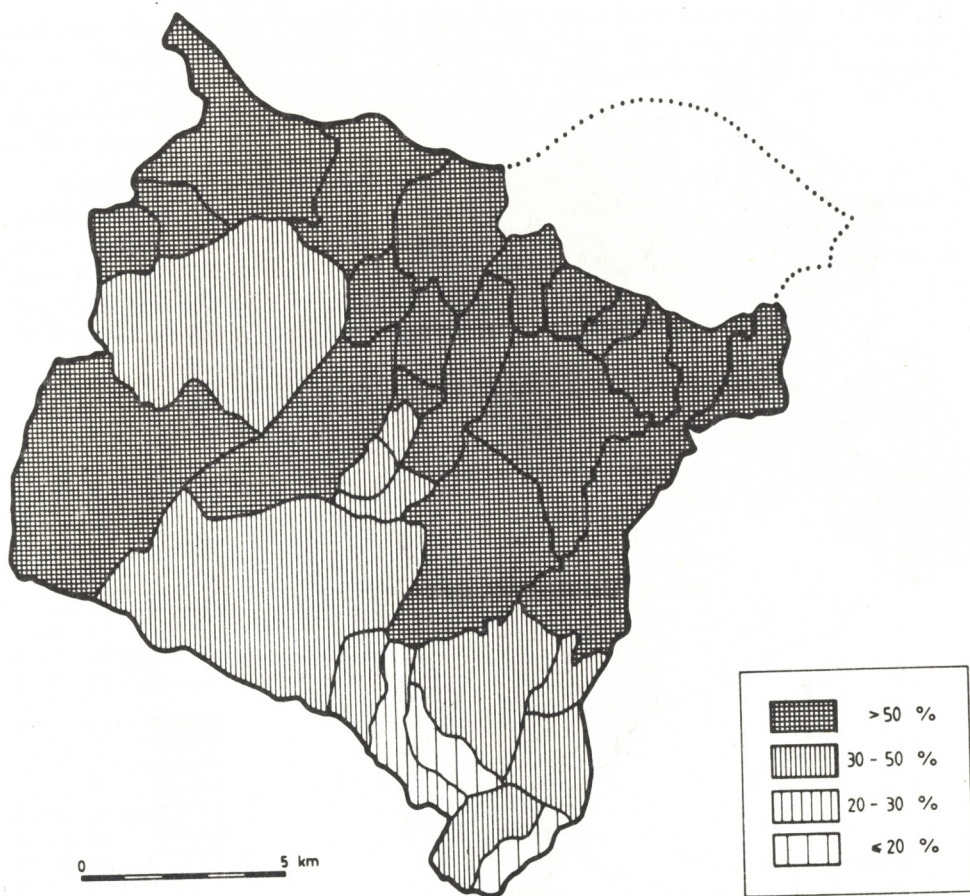
Izvor: Popis stanovništva i stanova 1971 (1973), SZS;
Dokumentacija 553 (1987), RZS.

Sl. 7. Udjel aktivnog stanovništva u nepoljoprivrednim djelatnostima (1981.)

Fig. 7. Share of active population in non-agricultural sector (1981)

jenu dnevnu migraciju (tab. 4, sl. 8). Gotovo 75% svih naselja ima udjel dnevnih migranata u ukupnom aktivnom stanovništvu veći od 50%. Nekoliko vukomeričkih naselja u dnevnoj migraciji sudjeluje sa 30% – 50% ukupnog aktivnog stanovništva, dok svega tri naselja sudjeluju s manje od 30% (Havidić Selo, Gor. Trpuci, Brebernica). Uzrok tome je već i prethodno istaknut: naslijeđe loše prometne dostupnosti, agrarni tradicionalizam, negativne posljedice ruralnog egzodusa na opći vitalitet stanovništva, te stoga donekle teže i kasnije uključivanje stanovništva u opće razvojne tokove. U strukturi dnevnih migranata, u cjelini gledavši, još uvijek glavnu masu čine radnici u užem smislu, zaposleni uglavnom u industriji (M. Vresk, 1986, 1990).

Sl. 8. Udjel dnevnih migranata (1981.)

Fig. 8. Share of commuters (1981)

REZULTATI

Populacijske prilike južnih prigradskih naselja zagrebačke aglomeracije mogu se, prema provedenom modelu, u cjelini pozitivno ocijeniti (tab. 4). Ukupne dinamičko-strukturne osobine nalaze se između I. i III. kategorije s obilježjem od veoma povoljnih do zadovoljavajućih. Nekoliko vukomeričkih naselja i naselja središnjeg dijela Stupničke terase ima negativnu ocjenu, u IV. i V. kategoriji, obilježja nezadovoljavajućeg do nepovoljnog stanja. Njihova negativna ocjena proizlazi, u pravilu, uglavnom iz izrazito nepovoljne do-
bne, tj. staračke strukture stanovništva, te gotovo pretežnog udjela autohtono-
nog, poljoprivrednog stanovništva, koje također, sasvim razumljivo, kao ta-

Tablica 4. Demogeografska ocjena

Naselja	1		2		3		4		5		6		7		Ukupno bodova	Kategorija	Obilježje
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b			
Blato	1331 (5)	117,0 (5)	38,1 (4)	28,0 (2)	9,5 (5)	86,6 (5)	75,9 (5)	31	I	Veoma povoljno							
Botinec	5425 (5)	109,0 (5)	12,8 (5)	30,5 (6,7 (3))	2,0 (5)	97,0 (5)	86,5 (5)	33	I	Veoma povoljno							
Brebernica	88 (2)	106,0 (5)	70,5 (2)	20,4 (12,5 (2))	58,0 (1)	25,5 (3)	29,1 (3)	18	IV	Nezadovoljavajuće							
Demerje	596 (5)	98,5 (3)	80,4 (1)	21,1 (23,0 (1))	28,2 (3)	58,0 (4)	53,4 (5)	22	III	Zadovoljavajuće							
Desprim	220 (4)	89,0 (1)	96,8 (1)	23,2 (16,4 (1))	20,0 (4)	68,6 (4)	69,4 (5)	20	IV	Nezadovoljavajuće							
Donji Čehi	246 (4)	79,6 (1)	85,8 (1)	21,4 (19,5 (1))	26,8 (3)	62,6 (4)	56,5 (5)	19	IV	Nezadovoljavajuće							
D. Dragožolec	426 (4)	106,0 (5)	79,8 (2)	30,2 (14,5 (2))	34,3 (2)	51,9 (4)	35,0 (4)	23	III	Zadovoljavajuće							
D. Trpuci	282 (4)	104,0 (4)	80,9 (1)	39,7 (18,1 (4))	44,3 (2)	40,1 (3)	34,7 (4)	22	III	Zadovoljavajuće							
Drežnik Brez.	263 (4)	142,0 (5)	60,5 (3)	24,7 (16,3 (1))	27,0 (3)	62,0 (4)	49,6 (4)	24	III	Zadovoljavajuće							
Goli Breg	317 (4)	97,5 (3)	61,2 (3)	19,5 (17,0 (1))	23,3 (3)	67,3 (4)	78,0 (5)	23	III	Zadovoljavajuće							
G. Čehi	498 (4)	128,0 (5)	51,6 (3)	24,3 (16,7 (1))	11,8 (4)	79,8 (5)	61,0 (5)	27	II	Povoljno							
G. Dragožolec	137 (3)	106,0 (5)	74,5 (2)	27,7 (13,9 (2))	37,2 (2)	51,1 (4)	38,3 (4)	22	II	Zadovoljavajuće							
G. Trpuci	162 (3)	90,5 (2)	92,6 (1)	17,9 (20,4 (1))	70,4 (1)	14,0 (2)	11,2 (2)	12	V	Nepovoljno							
Grančari	163 (3)	101,0 (4)	71,2 (2)	24,5 (19,0 (1))	49,7 (2)	39,3 (3)	32,6 (4)	19	IV	Nezadovoljavajuće							
Havidić Selo	50 (1)	102,0 (4)	66,0 (3)	20,0 (12,0 (2))	54,0 (1)	33,3 (3)	20,0 (2)	16	IV	Nezadovoljavajuće							
Horvati	1368 (5)	107,0 (5)	73,9 (2)	25,1 (14,6 (2))	11,5 (4)	78,9 (5)	74,2 (5)	28	II	Povoljno							
Hrašće Turop.	1031 (5)	108,0 (5)	62,7 (3)	26,2 (13,7 (2))	21,4 (3)	69,4 (4)	62,3 (5)	27	II	Povoljno							
Hrv. Leskovac	1643 (5)	143,0 (5)	14,1 (5)	28,8 (11,4 (3))	2,2 (5)	95,9 (5)	73,2 (5)	33	I	Veoma povoljno							
Hudi Bitek	233 (4)	134,0 (5)	42,9 (4)	30,5 (15,4 (2))	33,5 (2)	53,3 (4)	46,7 (4)	25	III	Zadovoljavajuće							
Ježdovec	678 (5)	114,0 (5)	63,4 (3)	23,0 (17,3 (1))	21,4 (3)	64,2 (3)	58,0 (5)	25	III	Zadovoljavajuće							
Kraljevec Kup.	1136 (5)	109,0 (5)	83,5 (1)	23,2 (18,3 (1))	47,0 (2)	44,2 (3)	34,3 (4)	21	III	Zadovoljavajuće							
Lipnica	208 (4)	109,0 (5)	79,3 (2)	24,5 (16,8 (1))	43,3 (2)	43,7 (3)	42,9 (4)	21	III	Zadovoljavajuće							
Lučko	1572 (5)	119,0 (5)	31,2 (4)	28,4 (11,9 (3))	2,9 (5)	95,1 (5)	75,6 (5)	32	I	Veoma povoljno							
M. Mlaka	624 (5)	108,0 (5)	68,3 (3)	27,9 (17,0 (1))	21,0 (3)	70,2 (4)	63,0 (5)	26	II	Povoljno							
Obrež	1302 (5)	108,0 (5)	80,2 (1)	26,9 (14,1 (2))	32,8 (2)	59,2 (4)	53,2 (5)	24	III	Zadovoljavajuće							
Obrež Stup.	172 (3)	115,0 (5)	75,0 (2)	22,7 (18,0 (1))	27,9 (3)	61,8 (4)	54,0 (5)	23	III	Zadovoljavajuće							
Odra	1059 (5)	114,0 (5)	61,7 (3)	28,0 (16,5 (1))	21,9 (3)	71,5 (4)	57,8 (5)	26	II	Povoljno							
Starjak	117 (3)	90,6 (2)	92,3 (1)	18,0 (22,2 (1))	47,9 (2)	36,0 (3)	36,0 (4)	16	IV	Nezadovoljavajuće							
Strmec	587 (5)	116,0 (5)	65,6 (3)	26,4 (15,5 (1))	39,7 (2)	52,6 (4)	50,2 (5)	25	III	Zadovoljavajuće							
Stupnik	1917 (5)	105,0 (5)	76,2 (2)	23,2 (17,6 (1))	26,3 (3)	59,6 (4)	40,4 (4)	24	III	Zadovoljavajuće							
Zadovorsko	1256 (5)	137,0 (5)	39,6 (4)	28,6 (11,4 (3))	14,8 (4)	78,4 (5)	72,0 (5)	31	I	Veoma povoljno							
Žitarsko	199 (3)	109,0 (5)	25,6 (5)	28,1 (10,0 (3))	3,5 (5)	96,2 (5)	93,7 (5)	31	I	Veoma povoljno							

a = veličina

b = broj bodova

Izvor: Korenčić, M. (1979); Popis stanovništva i stanova 1971 (1973), knj. IX. i XI., SZS;

Stanovništvo (1982), RZS; Dokumentacija 553 (1987), RZS.

kvo, gotovo da i ne participira u dnevnoj migraciji. Međutim, čak i najnepovoljnije ocijenjeno naselje Gor. Trpuci (V) ima imigracijski tip općeg kretanja stanovništva (I4) s trendom (doduše vrlo slabe) regeneracije imigracijom. Osim tih izdvojenih naselja, kojih su uzroci i pozadina takvog stanja istaknuti, ostala naselja međusobno ne pokazuju bitnijih razlika prema provedenom modelu vrednovanja te nema osnove za izdvajanje jasno istaknutih zona grupacija naselja različitih populacijskih prilika.

LITERATURA

- Dokumentacija 508 (1987): Doseljeno stanovništvo po zajednicama općina i općinama, RZS, Zagreb.
- Dokumentacija 553 (1987): Stanovništvo, podaci po naseljima, RZS, Zagreb.
- Friganović, M. (1983/84): Stanovništvo kao faktor regionalnog diferenciranja, predavanja na Postdiplomskom studiju prirodnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu – područje geografija, Zagreb.
- Friganović, M. (1987): Demogeografija (Stanovništvo svijeta). Školska knjiga – Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
- Fürst, B. (1990): Proces transformacije sjeverozapadnog dijela agrarnog Turopolja u prigradski urbanizirani prostor. Magistarski rad na Postdiplomskom studiju prirodnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu – područje geografija, Zagreb.
- Klemenčić, M. (1990): Postupak vrednovanja dobnog sastava stanovništva. Radovi br. 25, Geografski odjel PMF-a Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Korenčić, M. (1979): Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857–1971. Djela JAZU, knj. 54, Zagreb.
- Popis stanovništva i stanova 1971 (1973): knj. IX. i XI., SZS, Beograd
- Prirodno kretanje stanovništva (1971–1981), RZS, Zagreb.
- Rogić, V. (1979/80): Zagrebačka regija, Geografski glasnik 41–42, SGDHD, Zagreb.
- Rogić, V. (1983): Nacrt uvjetno-homogene regionalizacije SRH, Geografski glasnik 45, SGDHD, Zagreb.
- Stanovništvo (1982): Tabele po naseljima, RZS, Zagreb.
- Šterc, S. (1986): Geografski položaj, demogeografski razvoj i suvremeni problemi prisavskih naselja između Zagreba i Siska. Magistarski rad na Postdiplomskom studiju prirodnih znanosti Sveučilišta u Zagrebu – područje geografija, Zagreb.
- Vresk, M. (1986): Centri rada i gravitacijska područja zaposlenih u Hrvatskoj, Radovi br. 21, Geografski odjel PMF-a Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
- Vresk, M. (1990): Struktura dnevnih migranata zaposlenih kao pokazatelj razvijenosti dnevnih urbanih sistema Hrvatske, Geografski glasnik 52, SGDHD, Zagreb.

SUMMARY

Demogeographic evaluation of southern suburban settlements in the Zagreb agglomeration

by
Borna Fürst Bjeliš

The paper presents a synthetic model for evaluating the dynamic-structural population conditions of the settlements. Demogeographic evaluation of settlements, as a model, encompasses seven chosen individual indicators of the population trend and relevant aspects of the structure of the population, the aim of which is the evaluation of general population conditions of the settlement. The values (absolute or relative) of indicators are divided into five clas-

ses and marked in a specific way (from 1 to 5). Their total sum for each individual settlement enters one of seven value categories with a relevant evaluation of conditions (Table 1).

The paper analyses the possibilities of the application and adjustment of the model to the specificities of individual spatial complexes. The choice of indicators and their evaluation in the presented model indicates that its application is most appropriate in the investigation of smaller populations in the process of significant socio-economic changes. In the paper the model is worked out on the example of the southern suburban settlements in the Zagreb agglomeration.

Population conditions of southern suburban settlements in the Zagreb agglomeration can, on the whole, according to the presented model, be positively appraised (Table 4). The total dynamic-structural characteristics fall within the I and III category with the characteristic of very good to satisfactory. The negative evaluation of some settlements (in the Vukomeričke gorice hills) originates on the whole, from the exceptionally unsatisfactory age, i.e. old-age population structure, and the almost autochthonous, agricultural population, that hardly participates in commuting.

Primljeno: 10. lipnja 1991.

Received: June 10, 1991.

